

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี

The Potential Assessment of Waterfall Attractions
in Saraburi Province

กัลยา สว่างคง*

Kanlaya Swangkong*

* รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

* Deputy Dean for Student Affairs, Faculty of Tourism and Hospitality, Dhurakij Pundit University

* Email: kanlaya.swa@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี โดยให้ผู้เชี่ยวชาญลงสำรวจพื้นที่และประเมินศักยภาพของน้ำตก 4 แห่ง ได้แก่ น้ำตกเจ็ดสาวน้อย น้ำตกมวกเหล็ก ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า (น้ำตกเจ็ดคด) และน้ำตกดงพญาเย็น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 7 ด้าน

ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมน้ำตกเจ็ดสาวน้อยมีคะแนนเฉลี่ยศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงที่สุดโดยได้คะแนนเฉลี่ย 4.03 จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน รองลงมาคือ น้ำตกเจ็ดคด ได้คะแนนเฉลี่ย 3.95 อันดับสาม น้ำตกมวกเหล็ก ได้คะแนนเฉลี่ย 2.75 และอันดับสี่น้ำตกดงพญาเย็น ได้คะแนนเฉลี่ย 1.90 โดยเมื่อพิจารณาศักยภาพทางการท่องเที่ยวเป็นรายด้านพบว่า น้ำตกเจ็ดสาวน้อยมีศักยภาพเด่นในด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สำหรับน้ำตกเจ็ดคดมีศักยภาพเด่นในด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่น้ำตกมวกเหล็กและน้ำตกดงพญาเย็นมีศักยภาพเด่นในด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีนั้น ในภาพรวมควรเน้นในด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวควรเพิ่มการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้ น้ำตกเจ็ดสาวน้อย ควรจัดให้มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย สำหรับน้ำตกเจ็ดคด ควรให้ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมากขึ้น ในขณะที่น้ำตกมวกเหล็กควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่เพื่อให้ความรู้และความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และน้ำตกดงพญาเย็นควรมีหน่วยงานที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ

คำสำคัญ: การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว
การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

Abstract

The purpose of this research was to assess the tourist attraction potential of 4 waterfalls in Saraburi province: Jed Sao Noi Waterfall, Muak Lek Waterfall, Jedkod – Pongkonsao Natural and Ecotourism Study Center (Jed Kod Waterfall) and Dong Phayayen Waterfall. The assessments are based on 7 key attraction characteristics. Tourism industry experts were invited to visit these sites to conduct their evaluations. Subsequent focus group discussions with the experts were also conducted to extract supplementary qualitative information.

It was found that Jed Sao Noi Waterfall has the highest potential (average value: 4.03) followed by Jed Kod Waterfall (3.95), Muak Lek Waterfall (2.75), and Dong Phayayen Waterfall (1.90) respectively. Major strengths of Jed Sao Noi Waterfall are its service operation, well-known destination and facilities in the site. Jed Kod Waterfall exhibits potential in natural environment, well-known destination and facilities in the site, while Muak Lek and Dong Phayayen Waterfalls enjoy the highest potential in accessibility only.

The results from this study can be used for further collaboration of relevant local stakeholders in order to successfully enhance the sites tourism potential as well as to promote them to a wider tourism markets.

Keywords: Potential Assessment, Tourist Attraction, Tourist Attraction Management, Tourism Destination Development

บทนำ

เป็นที่ทราบกันว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และถึงแม้ในช่วงปีที่ผ่านมาจะมีเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองซึ่งได้ส่งผลให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติบางส่วนชะลอการเดินทาง แต่ข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พบว่ายอดนักท่องเที่ยวจากบางประเทศ เช่น นักท่องเที่ยวจาก สหราชอาณาจักรที่เดินทางเข้ามายังประเทศไทย ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม 2557 เพิ่มขึ้น 7% เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันกับปีที่ผ่านมา¹ นอกจากนี้ ทางททท.ยังได้มีแผนการกระตุ้นการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวระยะสั้น โดยการจัดงานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย การเสนอแพ็คเกจการท่องเที่ยวต่างๆ ให้นักท่องเที่ยว² ดังนั้น จึงเป็นข้อได้เปรียบของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีที่ตั้งที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ง่ายที่จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากความสามารถได้เปรียบในเรื่องที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวแล้วคงปฏิเสธไม่ได้ว่าศักยภาพด้านต่างๆ ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการสะดวกในการเข้าถึง คุณค่าและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การให้ข้อมูลข่าวสาร การบริหารจัดการและอื่นๆ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและยังทำให้การเดินทางของนักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายมากขึ้นอีกด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

จังหวัดสระบุรีเป็นหนึ่งในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่างซึ่งมีข้อได้เปรียบในเรื่องของการเดินทางเข้าถึงเนื่องจากอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เพียง 107 กิโลเมตร มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกเป็นจังหวัดที่เป็นเสมือนด่านผ่านระหว่างภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือและยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีความหลากหลายโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทที่ยังมีความสมบูรณ์มากมายหลายแห่ง ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทผจญภัยสามารถทำได้หลากหลาย จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบธรรมชาติและสายน้ำเพราะจังหวัดสระบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกอยู่มาก เช่น อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย อุทยานแห่งชาติน้ำตกสามหลั่น สวนรุกขชาติและน้ำตกมวกเหล็ก ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า (น้ำตกเจ็ดคด) น้ำตกคงพญาเย็น น้ำตกเขาแรด น้ำตกซับเหว น้ำตกเหวน้อย น้ำตกโกรกอิศ³ ซึ่งเมื่อบวกกับระยะทางที่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ทำให้จังหวัดสระบุรีน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสธรรมชาติและเดินทางไม่ไกลนัก อย่างไรก็ตามนอกจากจังหวัดสระบุรี ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯจะมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทน้ำตกอยู่มากแล้ว จังหวัดอื่นๆอีกเช่น จังหวัดนครนายก จังหวัดกาญจนบุรีก็ล้วนแต่เป็นจังหวัดที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทน้ำตกอยู่มากเช่นกัน ดังนั้นความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

1 ประกาศกฎอัยการศึกไม่กระทบท่องเที่ยว เข้าถึงโดย <http://news.ch7.com/detail/71913> เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2557

2 ททท.เตรียมแผนระยะสั้นรับมือท่องเที่ยวสะกดหลังรัฐประหาร เข้าถึงโดย <http://www.kaohoon.com/online/89338> เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2557

3 สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดสระบุรี เข้าถึงโดย <http://thai.tourismthailand.org/ข้อมูลจังหวัด/สระบุรี/สถานที่ท่องเที่ยว> เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2557

เพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แต่ความสำคัญอยู่ที่ว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละที่ที่แตกต่างกันจะสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมได้ในจำนวนที่แตกต่างกัน (โว ไทย เชื่อง, พัชรภรณ์ ก้อนลิน, วัฒนาชัย มาลัย และนันทพร สุทธิประภา, 2555)

ที่ผ่านมา มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมาแล้วในหลายพื้นที่และหลายแง่มุม (ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และ พัชรินทร์ เสริมการดี, 2556; อารยา อินทสาร, 2554; ศิริจรรยา ประพุดติกิจ, 2553; ดรรชนี เอมพันธุ์ และ เรณูภา รัชโน, 2550; สมชาย เลี้ยงพรพรรณ, 2547; Marzuki, Hussin, Mohamed, Othman & Mat Som, 2011; Naidoo, Ramseook-Munhurrin & Seegoolam, 2011; Mehmetoglu, 2007; Priskin, 2001) ซึ่งการศึกษาที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไม่เฉพาะกับจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งแต่สำคัญในระดับประเทศและระดับโลก งานวิจัยเหล่านั้นยังชี้ให้เห็นความสำคัญของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีผลต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ในหลากหลายด้าน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนมากจะเน้นไปในด้านการสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แต่มีงานวิจัยน้อยชิ้นที่มีการนำผู้เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวลงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อทำการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ

ในการหาแนวทางเพื่อพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้นจำเป็นต้องมีการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในด้านต่างๆ และเนื่องจากจังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดที่สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวกรวมทั้งยังเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่หลากหลายและมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกค่อนข้างมาก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี โดยให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกตามกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้ามาในด้านต่างๆ 7 ด้าน คือ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและด้านการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ซึ่งการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีในครั้งนี้จะนำผลที่ได้มาจัดทำเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีต่อไป เพื่อให้ทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนสามารถได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองอย่างเต็มประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ ลักษณะที่สำคัญทางธรณีวิทยา

และภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้ (ณัฐรฤกษ์ เอกวรรณัง, 2553)

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นๆ ว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าแนวคิด และทฤษฎีในการวัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจากหลากหลายแหล่งซึ่งมีที่สำคัญๆ ดังนี้

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2550 อ้างถึงใน ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, 2556) ได้อ้างถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและการกำหนดความสำคัญหรือศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

- 1.1 คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต
- 1.2 ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว
- 1.3 สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย
- 1.4 สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว
- 1.5 ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้าน บริการสาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- 1.6 ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยวและจำนวน นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, น. 28 อ้างถึงใน สมภาพร คล้ายวิเชียร, เกษสุตา บุรณพันธ์ศักดิ์ และกัญญิมา นาคนิชาติ, 2550) กล่าวว่า องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวประกอบด้วย

1. สิ่งดึงดูดใจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยว ที่ต้องดึงดูดใจ อย่างใดอย่างหนึ่งให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมเยือนสถานที่นั้น ๆ
2. เส้นทางขนส่งเข้าถึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยว ที่ต้องมีเส้นทาง หรือเครือข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นตลอดจนสามารถ ติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งกับอีกทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่ง ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย
3. สิ่งอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายัง แหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบาย และประทับใจ

นอกจากนี้ สมชาย เลี้ยงพรพรรณ (2547) ยังได้กำหนดขอบเขตการประเมินศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวโดยได้แบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1. ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
2. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

3. สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
4. คุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว
5. การตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น
6. การจัดการในแหล่งท่องเที่ยว

ในขณะที่ Marzuki et.al. (2011) ได้ทำการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางตอนใต้ของรัฐกลันตัน ในประเทศมาเลเซียโดยทำการศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวใน 3 ด้านหลักๆ คือ

1. ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว
2. ด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
3. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนี้ Priskin (2001) ยังได้ใช้เทคนิคทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพในการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในภูมิภาค Central Coast ของออสเตรเลียตะวันตก โดยได้ใช้เกณฑ์ในการประเมิน 3 ด้านคือ

1. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
2. ด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
3. ด้านระดับของธรรมชาติที่ถูกทำลายในแหล่งท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่ศึกษาและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นกรอบการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี โดยได้ประยุกต์แนวคิดต่างๆ กับแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่จัดทำโดยกรมการท่องเที่ยว และได้กำหนดขอบเขตของการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีให้ครอบคลุมด้านต่างๆ 7 ด้านดังนี้ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและด้านการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

World Tourism Organization (UNWTO, 2001) ได้ให้ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนของเจ้าบ้านที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนในขณะเดียวกันก็มีการปกป้องและเสริมสร้างโอกาสในคนรุ่นต่อไป การท่องเที่ยวแบบนี้จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรในลักษณะที่ตอบสนองต่อความต้องการทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสุนทรียภาพ และยังทำให้เกิดการดำรงรักษาวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาและความหลากหลายทางชีวภาพต่างๆ” ซึ่งสอดคล้องกับที่ Swarbrooke (1999, p. 99) กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า ต้องมีลักษณะของความยุติธรรมทางสังคมสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน นอกจากนี้ รั้วไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545, น. 95) ยังได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดและเกิดผลกระทบน้อยที่สุด

มนัส สุวรรณ และคณะ (2543) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าจะต้องพิจารณาองค์ประกอบหลัก 4 ด้านดังนี้

1. การดำเนินกิจกรรมในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
4. การประสานเข้าด้วยกันของความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ในขณะที่ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้มีการกล่าวถึงแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ใน 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
2. ด้านการสร้างควมพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว
3. ด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้น ในการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนสามารถได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงความพร้อมในด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนประกอบกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขั้นตอนในการทำวิจัย

ในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยมีวิธีในการดำเนินงานวิจัยสี่ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนแรกเป็นการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี โดยทำการเลือกแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกที่ได้รับความนิยมโดยมีฐานข้อมูลทางระบบอินเทอร์เน็ตและอยู่ในเอกสารสิ่งพิมพ์ของจังหวัดสระบุรี รวมทั้งยังได้นำตัวเลขจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาประกอบการศึกษาโดยได้เลือกแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 4 แหล่งประกอบไปด้วย อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย น้ำตกมวกเหล็ก น้ำตกดงพญาเย็น และศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า (น้ำตกเจ็ดคด)

ขั้นตอนที่สองจะทำการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยว มีความเชี่ยวชาญและความน่าเชื่อถือในสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อลงพื้นที่ทำการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี โดยผู้เชี่ยวชาญที่ได้คัดเลือกมีจำนวนทั้งหมด 10 ท่าน จาก 3 ส่วนที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ

- 1.1 สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวภายในประเทศ (สทน.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ ส่งเสริมการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและหน้าที่หลักอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ จำนวน 3 ท่าน⁴
- 1.2 บริษัทนำเที่ยวชั้นนำในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ต้องสำรวจและประเมินแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำไปสู่การพัฒนารายการนำเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว จำนวน 3 ท่าน⁵
- 1.3 มัคคุเทศก์อาชีพ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีหน้าที่หลักในการนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวและยังมีบทบาทในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ อีกด้วย จำนวน 4 ท่าน⁶

ขั้นตอนที่สามเป็นการจัดทำแบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี โดยประยุกต์แนวคิดต่างๆ กับแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่จัดทำโดยกรมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเป็นกรอบการประเมิน โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินมีทั้งหมด 7 ด้านประกอบไปด้วย ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและด้านการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน

ขั้นตอนสุดท้ายคือ การประชุมกลุ่มย่อยก่อนนำผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่านลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจและประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี ก่อนจะนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ เข้ากับแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่จัดทำโดยกรมการท่องเที่ยว เพื่อนำมาสร้างแบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 7 ด้าน โดยคำถามในแบบประเมินทั้ง 7 ด้านจะเป็นคำถามแบบเลือกตอบที่มีมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยกำหนดค่าคะแนนเป็น 1, 2, 3, 4 และ 5 ซึ่งหมายถึงมีศักยภาพต่ำ ค่อนข้างต่ำ ปานกลาง ค่อนข้างสูง และสูง ตามลำดับ นอกจากนี้ในแบบประเมินยังมีส่วนของความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญ

4	1. นายปพนวัฒน์ ลิทธิเดช	อุปนายก
	2. นายภูริวัฒน์ ลิ้มถาวรรัตน์	ปฏิคม
	3. นายพิสิษฐ์ ศิริรัตน์	นายทะเบียน
5	1. นายปริญญา ปัญจทวี	ผู้จัดการฝ่ายขาย
	2. นายคิน สุขมากสิน	ผู้อำนวยการบริหาร
	3. คุณจิตรกร วิจารณ์รงค์	ผู้จัดการ
6	1. นายณัฐพล พันธุ์เสือ	มัตรมัคคุเทศก์ทั่วไป (ต่างประเทศ)
	2. นายรัชกฤษ รัตนธนาสุข	มัตรมัคคุเทศก์ทั่วไป (ไทย)
	3. นางสาวจิรภัทร ชุกลอม	มัตรมัคคุเทศก์ทั่วไป (ต่างประเทศ)
	4. คุณศิวกร พระศรีธรร	มัตรมัคคุเทศก์ทั่วไป (ต่างประเทศ)

ได้เพิ่มเติมข้อสังเกตหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมี การจัดลงแบบประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินและทำการแก้ไขแบบ ประเมินตามผู้เชี่ยวชาญแนะนำ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยการนำผลที่ได้จากการประเมินมาทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยโดยกำหนดเกณฑ์ประเมินผลและความหมายของระดับคะแนนดังนี้

1.00 – 1.50	=	ต่ำ
1.51 – 2.50	=	ค่อนข้างต่ำ
2.51 – 3.50	=	ปานกลาง
3.51 – 4.50	=	ค่อนข้างสูง
4.51 – 5.00	=	สูง

สำหรับข้อมูลในการเสนอแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมาจากการวิเคราะห์แบบ ประเมินและข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญรวมทั้งการสังเกตของผู้วิจัย

ผลการศึกษา

จากการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีทั้ง 4 แห่ง โดยการใช้แบบประเมินและการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ พบว่า โดยภาพรวมน้ำตกเจ็ดสาวน้อย มีค่าเฉลี่ยศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงที่สุดคือ มีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับค่อนข้างสูง (4.03) โดยมีแหล่งท่องเที่ยวศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเล้า (น้ำตกเจ็ดคด) อยู่ในระดับรองลงมาคือ มีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับค่อนข้างสูง (3.95) ส่วนน้ำตกมวกเหล็กมีค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลาง (2.75) และน้ำตกดงพญาเย็นมีระดับค่าเฉลี่ยของศักยภาพทางการท่องเที่ยว ในภาพรวมที่ค่อนข้างต่ำ (1.90)

เมื่อพิจารณาศักยภาพในแต่ละด้านของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 แห่งพบว่าแหล่งท่องเที่ยว แต่ละแห่งมีจุดเด่นทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ได้แก่ น้ำตกเจ็ดสาวน้อยมีศักยภาพที่สูงสุด ในด้านการบริหารจัดการโดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.70 โดยมีการบริหารจัดการในส่วนงานต่างๆ อย่างมีระบบ อาทิเช่น การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวโดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยตรวจตราให้มีการนำ อาหารและเครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์เข้าไปรับประทานในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีป้ายสื่อ ความหมาย ป้ายเตือนภัยและข้อควรระวังที่เห็นได้อย่างที่ชัดเจนและทั่วถึง การจัดระเบียบร้านค้า ร้านขายของ การร่วมมือกับชาวบ้านในการจัดตั้งชมรมดูแลแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

สำหรับศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเล้า (น้ำตกเจ็ดคด) มีศักยภาพที่สูงสุดในด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวโดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.66 โดย สามารถคงสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์ ถึงแม้จะมีการดัดแปลงสภาพ ทางธรรมชาติในบางส่วนเพื่อให้เข้ากับสมัยนิยม

ในขณะที่น้ำตกมวกเหล็กและน้ำตกดงพญาเย็นมีศักยภาพที่สูงสุดในด้านความสะดวกใน การเข้าถึงโดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.85 และ 3.43 ตามลำดับ โดยน้ำตกทั้งสองแห่งมีข้อได้เปรียบ ในเรื่องของที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกจากถนนสายหลักและมีพาหนะ รับจ้างในการเข้าถึงได้หลากหลาย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 แหล่งมีระดับคะแนนเฉลี่ยที่น้อยสุดในด้านที่แตกต่างกัน ได้แก่ น้ำตกเจ็ดสาวน้อยมีศักยภาพที่น้อยสุดในด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวโดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 3.36 ทั้งนี้เนื่องจากประเภทของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างจำกัดทำให้แหล่งท่องเที่ยวนี้มีศักยภาพด้านความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวต่ำกว่าด้านอื่นๆ

สำหรับศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า (น้ำตกเจ็ดคด) มีศักยภาพที่น้อยสุดในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นโดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 2.59 เนื่องจากศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า (น้ำตกเจ็ดคด) มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทุกด้านโดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมแต่อย่างใด

ในขณะที่น้ำตกมวกเหล็กและน้ำตกดงพญาเย็นมีศักยภาพที่น้อยสุดในด้านการบริหารจัดการโดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 1.80 และ 1.00 ตามลำดับ เห็นได้จากการขาดความเป็นระบบในการดูแลบริหารแหล่งท่องเที่ยว การมีป้ายสื่อความหมายหรือการให้ข้อมูลต่างๆ น้อยมาก ไม่มีการจัดเจ้าหน้าที่เพื่อให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวก่อนการเข้าชม ไม่มีมาตรการหรือการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่มีการควบคุมเรื่องของความสะอาดและการกำจัดขยะ บางบริเวณในแหล่งท่องเที่ยวถูกปล่อยให้รกร้างขาดการดูแลรักษา ทำให้สภาพโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

สำหรับรายละเอียดผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 แหล่งในภาพรวมและด้านต่างๆ สรุปได้ดังตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 1 สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี

ศักยภาพ	น้ำตกเจ็ดสาวน้อย		น้ำตกดงพญาเย็น		น้ำตกมวกเหล็ก		น้ำตกเจ็ดคด		ภาพรวม	
	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1. ด้านความสะดวกในการเข้าถึง	4.09	ค่อนข้างสูง	3.43	ปานกลาง	3.88	ค่อนข้างสูง	3.85	ค่อนข้างสูง	3.81	ค่อนข้างสูง
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	4.14	ค่อนข้างสูง	2.07	ค่อนข้างต่ำ	4.40	ค่อนข้างสูง	3.15	ปานกลาง	3.44	ปานกลาง
3. ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	3.36	ปานกลาง	1.26	ต่ำ	3.56	ค่อนข้างสูง	2.30	ค่อนข้างต่ำ	2.62	ปานกลาง
4. ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	4.10	ค่อนข้างสูง	1.63	ค่อนข้างต่ำ	4.66	สูง	2.96	ปานกลาง	3.34	ปานกลาง
5. ด้านการบริหารจัดการ	4.70	สูง	1.00	ต่ำ	4.23	ค่อนข้างสูง	1.80	ค่อนข้างต่ำ	2.93	ปานกลาง
6. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น	3.76	ค่อนข้างสูง	2.26	ค่อนข้างต่ำ	2.59	ปานกลาง	2.20	ค่อนข้างต่ำ	2.70	ปานกลาง
7. ด้านการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน	4.15	ค่อนข้างสูง	1.31	ต่ำ	4.45	ค่อนข้างสูง	3.00	ปานกลาง	3.23	ปานกลาง
ภาพรวม	4.03	ค่อนข้างสูง	1.90	ค่อนข้างต่ำ	3.95	ค่อนข้างสูง	2.75	ปานกลาง		

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาข้างต้นทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีมีความสะดวกในการเข้าถึงอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูงเนื่องจากจังหวัดสระบุรีมีข้อได้เปรียบในเรื่องของการเดินทางและการคมนาคมขนส่งที่สะดวกและมียานพาหนะในการเข้าถึงหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฌักกูญญณ์ เอกวรรณัง (2553) ที่ว่าหากนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกหรือรวดเร็วนักท่องเที่ยวจะเกิดอรรถรสในการท่องเที่ยวได้มาก ดังนั้น หากแหล่งท่องเที่ยวไม่มีความสะดวกในการเข้าถึง นักท่องเที่ยวอาจจะไม่เดินทางไปเที่ยวชมก็ได้

จากการสำรวจและประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีแต่ละแหล่งพบว่า น้ำตกส่วนใหญ่มีศักยภาพที่เป็นจุดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจหลายด้าน แต่น้ำตกบางแห่งมีศักยภาพที่เป็นจุดเด่นเพียงด้านเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ที่ได้อธิบายไว้ว่าแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งต้องมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

น้ำตกเจ็ดสาวน้อยมีศักยภาพที่เป็นจุดเด่นในด้านการบริหารจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในด้านของการให้ข้อมูลความรู้ การดูแลความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว และการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น การจัดให้มีห้องอาบน้ำและห้องสุขาอย่างเพียงพอ มีการกำจัดขยะอย่างสม่ำเสมอ การอำนวยความสะดวกด้านสถานที่จอดรถ การจัดระเบียบร้านค้าประเภทต่างๆ และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย จุดเด่นเหล่านี้ทำให้น้ำตกเจ็ดสาวน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากตลอดทั้งปี เนื่องจากได้รับความพึงพอใจในการเดินทางท่องเที่ยว (รุจิราใหญ่สว่าง, 2552) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yuksel and Yuksel (2002) ที่ว่าความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการบริการทางการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า (น้ำตกเจ็ดคด) มีศักยภาพที่เป็นจุดเด่นในด้าน สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การมีชื่อเสียงในปัจจุบัน และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากการจัดการและดูแลสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างสมบูรณ์ รวมทั้งมีการรักษาระบบนิเวศไม่ให้เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยว จนทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีชื่อเสียงในด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศ โดยงานวิจัยของ Mehmetoglu (2007) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติว่าเป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวที่มีการเติบโตเร็วที่สุดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourist) มีเป็นจำนวนมากที่สุดในบรรดานักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

น้ำตกมวกเหล็กมีศักยภาพที่เป็นจุดเด่นในด้าน ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน เนื่องจากสถานที่ตั้งของน้ำตกอยู่ใกล้ตัวอำเภอมวกเหล็กทำให้เดินทางเข้าถึงได้โดยสะดวก มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างครบ เช่น ห้องอาบน้ำและห้องสุขา ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม และร้านเช่าชุดเล่นน้ำในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป

น้ำตกคงพญาเย็นมีศักยภาพที่เป็นจุดเด่นเพียงด้านเดียวคือความสะดวกในการเข้าถึง เนื่องจากที่ตั้งของน้ำตกอยู่ติดถนนสายหลักจึงทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าถึงได้โดยสะดวก อย่างไรก็ตามน้ำตกแห่งนี้ยังขาดศักยภาพในด้านอื่นๆ เช่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว และด้านการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน เนื่องจากการไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ขาดเจ้าหน้าที่ในการให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีการดัดแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติจนทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว การขาดระบบการกำจัดขยะและของเสีย การมีความหลากหลายทางกิจกรรมทางการท่องเที่ยวน้อยเพราะสามารถทำได้เพียงการเล่นน้ำเท่านั้น นอกจากนี้น้ำตกนี้ยังไม่เคยมีการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัด

จุดเด่นในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับผลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในหลายพื้นที่ (จริญญา ญพิกุล และ วาริชต์ มัธยมบุรุษ, 2555; สมาพร คล้ายวิเชียร, เกษสุตา บุรณพันธ์ศักดิ์ และกัญธิมา นาคนิชาติ, 2550; ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, 2556) อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าการบริหารจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกหนึ่งปัจจัยที่ไม่เพียงจะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวที่มากขึ้นเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดสมดุลระหว่างการรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่และการได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวของคนในชุมชน (อรระนุช โกศล และ โชคชัย สุทธาเวช, 2557) อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในภาพรวม

จากการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี ในภาพรวมพบว่าน้ำตกส่วนใหญ่มีศักยภาพในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง โดยศักยภาพด้านที่เป็นจุดเด่นคือด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นในส่วน of แหล่งท่องเที่ยวเอง ส่วนของการท่องเที่ยวของจังหวัด และ ส่วนของการคมนาคมขนส่ง จึงควรร่วมมือกันในการดูแลรักษาเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเพิ่มทางเลือกของยานพาหนะในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรักษาจุดเด่นด้านนี้ต่อไป

ในขณะที่ศักยภาพด้านที่เป็นจุดด้อยในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรีคือ ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นในส่วน of แหล่งท่องเที่ยวเอง ในส่วนของการท่องเที่ยวของจังหวัดจึงควรร่วมมือกันในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ให้ยังคงความสวยงามตามธรรมชาติ มีความหลากหลายทางชีวภาพและเพิ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาธรรมชาติให้มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

2.1 จากข้อค้นพบที่ว่าน้ำตกเจ็ดสาวน้อยมีศักยภาพที่เป็นจุดด้อยในด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ดังนั้น ทางอุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลจึงควรเพิ่มหรือจัดให้มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้นกว่าปัจจุบัน โดยควรเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสสัมผัสธรรมชาติและเข้าใจประโยชน์ของการดูแลรักษาธรรมชาติ เช่น การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่นๆ

2.2 จากข้อค้นพบที่ว่าศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า (น้ำตกเจ็ดคด) มีศักยภาพที่เป็นจุดด้อยในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้น ทางศูนย์ศึกษาธรรมชาติและท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่งก้อนเส้า ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวนี้จึงควรจัดให้มีกิจกรรมที่ทำให้คนในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวได้มากขึ้นเพื่อเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นให้มากขึ้น สำหรับกิจกรรมที่สามารถจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมได้เช่น จัดให้มีร้านจำหน่ายสินค้า/อาหารโดยคนในชุมชน การจัดให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

2.3 จากข้อค้นพบที่ว่าน้ำตกมวกเหล็ก มีศักยภาพที่เป็นจุดด้อยในด้านการบริหารจัดการ ดังนั้น ทางกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลสวนรุกขชาติและน้ำตกมวกเหล็กจึงควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลความรู้ในด้านต่างๆแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งควรจัดให้มีป้ายสื่อความหมายในจุดต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ควรจัดให้มีการกำจัดขยะอย่างสม่ำเสมอและควรเพิ่มการดูแลภูมิทัศน์ในภาพรวมเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวยังสามารถคงความสวยงามได้ในทุกฤดูกาล

2.4 จากข้อค้นพบที่ว่าน้ำตกดงพญาเย็น มีศักยภาพที่เป็นจุดด้อยในด้านการบริหารจัดการ ดังนั้น ทางศูนย์ควบคุมไฟป่า จังหวัดสระบุรีที่เป็นผู้ดูแลน้ำตกดงพญาเย็นจึงควรจัดให้มีหน่วยงานที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวนี้โดยตรง เพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น และด้านการมีชื่อเสียงในปัจจุบัน รวมทั้งควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลต่างๆที่จำเป็นแก่นักท่องเที่ยว

3. ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดสระบุรี เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อไป

นอกจากนี้ยังควรทำการสำรวจและประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกในจังหวัดอื่นๆ ที่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกับจังหวัดสระบุรีเพื่อนำผลการสำรวจและการประเมินศักยภาพที่ได้มาเปรียบเทียบกับจุดเด่นและจุดด้อยของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงศักยภาพในด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และยังสามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ต่อไปอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- จริญญา ฅพิกุล และ วาริชต์ มัธยมบุรุษ. (2555). การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อ
การพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย. สืบค้น 7 กรกฎาคม 2557, จาก
<http://tar.thailis.or.th/bitstream/123456789/562/1/E0%8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2%2021.pdf>
- ณัฐฤกษ์ณ อกวรรณัง. (2553). การพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ดรธรณี เอมพันธุ์ และ เรณุกา รัชโน. (2550). การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะวนศาสตร์
ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา.
- ททท.เตรียมแผนระยะสั้นรับมือท่องเที่ยวสะกดหลังรัฐประหาร. สืบค้น 5 มิถุนายน 2557,
จาก <http://www.kaohoon.com/online/89338>
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ:
ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี. (2556). การศึกษาศักยภาพและแนวทาง
การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งมะปราง อำเภอกวนโดนและบ้านโดน
ปานัน อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล. วารสารสุทธิปริทัศน์, 27(83), 97-112.
ประกาศกฎอัยการศึกไม่กระทบท่องเที่ยว. สืบค้น 5 มิถุนายน 2557,
จาก <http://news.ch7.com/detail/71913>
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (2543). คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ
ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- รุจิรา ไหญ่สว่าง. (2552). การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของอุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ด
สาวน้อย จังหวัดสระบุรี (ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ราไฟพรรณ แก้วสุริยะ. (2545). ท่องเที่ยวยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.
เอกสารการประชุม เชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้โครงการส่งเสริม
และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2545. น.93-96. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- โว ไทย เชื่อง , พัทธภรณ์ ก้อนสิน, วัฒนาชัย มาลัย และนันทพร สุทธิประภา. (2555).
การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเครือข่ายสามพันโบก,
รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ, 122-129.
- ศิริจรรยา ประพุดติกิจ. (2553). การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอมือง
จังหวัดตราด เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวិทยาศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม)
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดสระบุรี. สืบค้น 30 พฤษภาคม 2557, จาก <http://thai.tourismthailand.org/ข้อมูลจังหวัด/สระบุรี/สถานที่ท่องเที่ยว>
- สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. (2547). การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา. *รวมบทความวิจัยการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สมาพร คล้ายวิเชียร, เกษสุตา บุรณพันธ์ศักดิ์ และกัญธิมา นาคนชาติ. (2550). *แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างในอีสานใต้*. บุรีรัมย์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- อารยา อินคชสาร. (2554). การประเมินศักยภาพของตลาดน้ำวัดกลางคูเวียงเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรณัฐ โกศล และ โชคชัย สุทธาเวช. (2557). การจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 4(1), 220 – 232.
- Marzuki, A., Hussin, A.A., Mohamed B., Othman, A.G. & Mat Som, A.P., (2011). Assessment of nature-based tourism in South Kelantan, Malaysia. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 6 (1), 281 - 295.
- Mehmetoglu, M. (2007). Typologising nature-based tourists by activity-theoretical and practical implications. *Tourism Management*, 28, 651 – 660.
- Naidoo, P., Ramseook-Munhurrin, P. & Seegoolam, P. (2011). An Assessment of visitor satisfaction with nature-based tourism attractions. *International Journal of Management and Marketing Research*, 4(1), 87 – 98.
- Priskin, J. (2001). Assessment of natural resources for nature-based tourism: the case of the Central Coast Region of Western Australia. *Tourism Management*, 22, 637 - 648
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Oxford: CABI Publishing.
- World Tourism Organization. (2001). *Sustainable Development of Ecotourism A Compilation of Good Practices*. World Tourism Organization
- Yukel, A. & Yukel, F. (2002). Measurement of tourist satisfaction with restaurant services: a segment-based approach. *Journal of Vacation Marketing*, 9(1), 52-68